

У ЛІСАХ ЛЕМКІВЩИНИ

Автор книжки У лісах Лемківщини — стрілець Іван Дмитрик, вояк Української Повстанської Армії, з куреня командира Рена, який діяв на Лемківщині в 1944-1947 роках. Свої спогади автор записав зараз після прибуття на Захід у 1947-1949 роках, коли ще всі події були міцно закріплені в пам'яті. Він описав їх щиро, безпретенсійно, так як бачив і пережив. Правда, він спостерігав їх очима молодого людини і з позиції рядового стрільця. Можливо, що в деяких випадках, коли б про ті події розповідав командир, який, звичайно, знав і бачив більше від стрільця, він дав би їм трохи іншу інтерпретацію. Але Іван Дмитрик не старається коментувати. Він тільки розповідає. І в цьому найбільша вартість його спогадів.

Іван Дмитрик розповідає здебільшого про свою сотню (число її польової пошти було «У-94»), хоч не бракує в його споминах інформацій і про інші відділи УПА, які діяли, якщо не постійно, то деякий час, у тому самому терені.

Автор починає розповідь від свого першого дня в рядах УПА. На Лемківській землі безладдя — відступають німці, наступають радянські війська. На тлі цього хаосу різко контрастує добра організація і продуманість дій УПА. Ми бачимо, як творяться сотні, курені, як їх забезпечують харчами, як відбувається підготовка до переходу фронту і сам перехід: з табору на Буковім Берді дві і пів тисячі війська з великим обозом за три тижні переходять форсовним маршем фронт без одної жертви. Автор доводить, що цей перехід був можливий тільки завдяки підтримці українського населення і розвідчій службі ОУН, яка знала про кожний рух ворога. З просуванням більшовицького фронту далі на Захід, відділи УПА повертаються на Лемківщину й Перемищину, де сотні переходять інтенсивний військовий вишкіл. Про вартість цього вишколу свідчить цікавий опис першого більшого бою з стократно численнішим ворогом під селом Струбовиська. Стрільці не попали в паніку й видержали кількогадинний бій та завдали ворогові багато втрат.

Далі читач бачить, як ворог намагається знищити відділи УПА зсередини через своїх енкаведівських агентів. Читач

У ЛІСАХ ЛЕМКІВЩИНИ

Автор книжки У лісах Лемківщини — стрілець Іван Дмитрик, вояк Української Повстанської Армії, з куреня командира Рена, який діяв на Лемківщині в 1944-1947 роках. Свої спогади автор записав зараз після прибуття на Захід у 1947-1949 роках, коли ще всі події були міцно закріплені в пам'яті. Він описав їх щиро, безпретенсійно, так як бачив і пережив. Правда, він спостерігав їх очима молодого людини і з позиції рядового стрільця. Можливо, що в деяких випадках, коли б про ті події розповідав командир, який, звичайно, знав і бачив більше від стрільця, він дав би їм трохи іншу інтерпретацію. Але Іван Дмитрик не старається коментувати. Він тільки розповідає. І в цьому найбільша вартість його спогадів.

Іван Дмитрик розповідає здебільшого про свою сотню (число її польової пошти було «У-94»), хоч не бракує в його споминах інформацій і про інші відділи УПА, які діяли, якщо не постійно, то деякий час, у тому самому терені.

Автор починає розповідь від свого першого дня в рядах УПА. На Лемківській землі безладдя — відступають німці, наступають радянські війська. На тлі цього хаосу різко контрастує добра організація і продуманість дій УПА. Ми бачимо, як творяться сотні, курені, як їх забезпечують харчами, як відбувається підготовка до переходу фронту і сам перехід: з табору на Буковім Берді дві і пів тисячі війська з великим обозом за три тижні переходять форсовним маршем фронт без одної жертви. Автор доводить, що цей перехід був можливий тільки завдяки підтримці українського населення і розвідчій службі ОУН, яка знала про кожний рух ворога. З просуванням більшовицького фронту далі на Захід, відділи УПА повертаються на Лемківщину й Перемищину, де сотні переходять інтенсивний військовий вишкіл. Про вартість цього вишколу свідчить цікавий опис першого більшого бою з стократно численнішим ворогом під селом Струбовиська. Стрільці не попали в паніку й видержали кількогадинний бій та завдали ворогові багато втрат.

Далі читач бачить, як ворог намагається знищити відділи УПА зсередини через своїх енкаведівських агентів. Читач

переживає разом з автором трагедію штучно викликаної епідемії тифу серед повстанців і українського населення.

1945-1946 це роки завзятих боїв з військами НКВД, а згодом з різними частинами польських збройних сил. Для відділів УПА, багатих у досвід партизанської боротьби з німцями й більшовиками, поляки не були поважним противником. УПА в короткому часі зліквідувала майже всю польську адміністрацію та поліційні станиці по селах, і вони залишилися тільки в більших містечках. Поляки боялися повстанців, які задавали їм дуже великих втрат у боях. Про це пишуть польські автори, а між ними й учасники цих боїв. Наприклад, автори книжки Дорога нікуди¹ стверджують, що від липня 1945 року до грудня 1946 року відділи УПА виконали 77 наскоків на станиці «Міліції обивательської», відділи польського війська та станиці польської прикордонної охорони. Генрик Домінічак у книжці Війська прикордонної охорони в 1945-1948 роках² пише, що УПА мала відкриті комунікаційні шляхи як на Лемківщину, так і з Лемківщини на схід, а польсько-радянський кордон на просторі 500 кілометрів був під контролем УПА понад півроку.

Про нездатність польської армії боротися з УПА дуже виразно сказано в тій же самій книжці Дорога нікуди, автори якої вираховують, що від червня 1945 року до березня 1947 року в боротьбі проти УПА брали участь: три полки піхоти Третьої дивізії, три полки піхоти й один полк легкої артилерії Восьмої дивізії, три полки піхоти й один полк легкої артилерії Дев'ятої дивізії, три полки піхоти і збірний батальйон Сімнадцятої дивізії та 6.500 вояків ВОП (Войска Охрони Пограніча). Але й така сила виявилася невиваженною. Тоді державний комітет безпеки й генеральний штаб польської армії створили оперативну групу «Висла» під командою ген. бригади

---

¹ Antoni B.Szczesniak, Wieslaw Z. Szota: Droga do nikad. Dziallalnosc Organizacji Ukraiinskich Nacionalistow i jej likwidacja w Polsce; Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Wojskowy Instytut Historyczny. Warszawa, 1973.

² Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945-1948. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1971

переживає разом з автором трагедію штучно викликаної епідемії тифу серед повстанців і українського населення.

1945-1946 це роки завзятих боїв з військами НКВД, а згодом з різними частинами польських збройних сил. Для відділів УПА, багатих у досвід партизанської боротьби з німцями й більшовиками, поляки не були поважним противником. УПА в короткому часі зліквідувала майже всю польську адміністрацію та поліційні станиці по селах, і вони залишилися тільки в більших містечках. Поляки боялися повстанців, які задавали їм дуже великих втрат у боях. Про це пишуть польські автори, а між ними й учасники цих боїв. Наприклад, автори книжки Дорога нікуди¹ стверджують, що від липня 1945 року до грудня 1946 року відділи УПА виконали 77 наскоків на станиці «Міліції обивательської», відділи польського війська та станиці польської прикордонної охорони. Генрик Домінічак у книжці Війська прикордонної охорони в 1945-1948 роках² пише, що УПА мала відкриті комунікаційні шляхи як на Лемківщину, так і з Лемківщини на схід, а польсько-радянський кордон на просторі 500 кілометрів був під контролем УПА понад півроку.

Про нездатність польської армії боротися з УПА дуже виразно сказано в тій же самій книжці Дорога нікуди, автори якої вираховують, що від червня 1945 року до березня 1947 року в боротьбі проти УПА брали участь: три полки піхоти Третьої дивізії, три полки піхоти й один полк легкої артилерії Восьмої дивізії, три полки піхоти й один полк легкої артилерії Дев'ятої дивізії, три полки піхоти і збірний батальйон Сімнадцятої дивізії та 6.500 вояків ВОП (Войска Охрони Пограніча). Але й така сила виявилася невиваженною. Тоді державний комітет безпеки й генеральний штаб польської армії створили оперативну групу «Висла» під командою ген. бригади

---

¹ Antoni B.Szczesniak, Wieslaw Z. Szota: Droga do nikad. Dziallalnosc Organizacji Ukraiinskich Nacionalistow i jej likwidacja w Polsce; Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Wojskowy Instytut Historyczny. Warszawa, 1973.

² Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945-1948. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1971

Стефана Моссора, яка об'єднала попередні військові частини й була скріплена ще 6-ою і 7-ою дивізіями піхоти, 12-им полком піхоти, 5-им полком саперів, 7-им змоторизованим полком, дивізією ВБВ (Войска Безпеченства Вевнентшнего — польське НКВД) та ескадрою літунства й допоміжними відділами міліції.

Разом в акції проти УПА брало участь 120 тисяч польського війська. На польсько-чеському кордоні поляки тримали 7 тисяч війська, а чехи поставили в Моравії кілька дивізій і старшинську школу з Праги.

У той час відділи УПА, зручно маневруючи між ворожим військом, перебували в постійних рейдах — переходили на чисто польські терени, верталися на лемківські землі, або через кордон на Словаччину. А щоб легше було виминати наступи ворога, сотня часто розділялася на чоти, які вдержували одні з одними постійний зв'язок.

Від липня 1947 року чота Урала, в рядах якої перебував автор, втратила зв'язок з чотою Дороша, де був сотенний Бродич. Зв'язку довго не можна було встановити — облави польського війська тривали далі, населення по селах майже не було, не було також певности, чи ворог не розконспірував зв'язкових пунктів. Щойно у вересні до табору чоти на Свіржівській Магурі прийшла зв'язкова Христя від курінного Рена. Вона принесла наказ про відмарш сотні на Захід. Чоту поділено на рої — кожний з них окремо пробивався на Захід. Марш, повний драматичних пригод, тривав два місяці. З цілої чоти Урала на Захід добилися лише двадцять два стрільці.

Москва і Польща добре розуміли небезпеку існування УПА й українського підпілля. Тому протягом уже цілих десятиріч московські пропагандисти знеславляють УПА та намагаються затерти сліди її боротьби. Москві не вигідно визнати, що вона ще довгі роки після закінчення війни мусіла вести завзяту боротьбу з українським визвольним рухом.

Інша справа з Польщею. Вона діяла за інструкціями Москви, хоч поодиноким її діячам не бракувало власної ініціативи в ненависті до всього, що українське. Крім того, поляки завжди любили чванитися своїм героїзмом і в своїх комунікатах з 1947 року про боротьбу з українським підпіллям грубо

Стефана Моссора, яка об'єднала попередні військові частини й була скріплена ще 6-ою і 7-ою дивізіями піхоти, 12-им полком піхоти, 5-им полком саперів, 7-им змоторизованим полком, дивізією ВБВ (Войска Безпеченства Вевнентшнего — польське НКВД) та ескадрою літунства й допоміжними відділами міліції.

Разом в акції проти УПА брало участь 120 тисяч польського війська. На польсько-чеському кордоні поляки тримали 7 тисяч війська, а чехи поставили в Моравії кілька дивізій і старшинську школу з Праги.

У той час відділи УПА, зручно маневруючи між ворожим військом, перебували в постійних рейдах — переходили на чисто польські терени, верталися на лемківські землі, або через кордон на Словаччину. А щоб легше було виминати наступи ворога, сотня часто розділялася на чоти, які вдержували одні з одними постійний зв'язок.

Від липня 1947 року чота Урала, в рядах якої перебував автор, втратила зв'язок з чотою Дороша, де був сотенний Бродич. Зв'язку довго не можна було встановити — облави польського війська тривали далі, населення по селах майже не було, не було також певности, чи ворог не розконспірував зв'язкових пунктів. Щойно у вересні до табору чоти на Свіржівській Магурі прийшла зв'язкова Христя від курінного Рена. Вона принесла наказ про відмарш сотні на Захід. Чоту поділено на рої — кожний з них окремо пробивався на Захід. Марш, повний драматичних пригод, тривав два місяці. З цілої чоти Урала на Захід добилися лише двадцять два стрільці.

Москва і Польща добре розуміли небезпеку існування УПА й українського підпілля. Тому протягом уже цілих десятиріч московські пропагандисти знеславляють УПА та намагаються затерти сліди її боротьби. Москві не вигідно визнати, що вона ще довгі роки після закінчення війни мусіла вести завзяту боротьбу з українським визвольним рухом.

Інша справа з Польщею. Вона діяла за інструкціями Москви, хоч поодиноким її діячам не бракувало власної ініціативи в ненависті до всього, що українське. Крім того, поляки завжди любили чванитися своїм героїзмом і в своїх комунікатах з 1947 року про боротьбу з українським підпіллям грубо

перебільшували число вбитих чи спійманих вояків УПА. Проте варварське виселювання безборонного українського населення не принесло слави польському народові, як і не прославило польських вояків практиковане полк. Яном Гергардом та іншими стріляння до хрестів українських церков.

У своїх споминах Іван Дмитрик нічого не замовчує, нічого не прикрашує. Він описує правдиві події і справжніх людей. Український повстанець у спогадах І. Дмитрика це передусім людина. Людина свідомо і повна віри у справу, ради якої готова була покласти життя, людина, яка безстрашно йшла у бій, але також людина, яка відчувала страх, холод, голод і біль. Людина, яка вмiла радіти, але також і плакати. Цим розповідь І. Дмитрика відрізняється від тих небагатьох спогадів, які досі появились про УПА. Спогади Дмитрика написані живо і з гумором. Читач прочитає їх з приємністю й почуттям гордості, що існувала українська військова сила, яка встояла стільки років у боротьбі з переважаючим чисельно ворогом. Це була модерна військова сила, вишколена в партизанських діях, яка в тому часі не мала собі рівної, зокрема, коли мати на увазі, що УПА не користувалася будь-якою чужосторонньою допомогою.

Появу книжки Івана Дмитрика треба вітати не тільки тому, що в ній описаний фрагмент боротьби нашого народу в другій половині сорокових років, але також тому, що нашим друзям та учасникам того знаменного часу вона може стати заохотою до писання своїх спогадів.

Видання цієї книжки здійснене з частинною допомогою Об'єднання к. Вояків УПА Америки й Канади.

Юрій Лопатинський-Калина

перебільшували число вбитих чи спійманих вояків УПА. Проте варварське виселювання безборонного українського населення не принесло слави польському народові, як і не прославило польських вояків практиковане полк. Яном Гергардом та іншими стріляння до хрестів українських церков.

У своїх споминах Іван Дмитрик нічого не замовчує, нічого не прикрашує. Він описує правдиві події і справжніх людей. Український повстанець у спогадах І. Дмитрика це передусім людина. Людина свідомо і повна віри у справу, ради якої готова була покласти життя, людина, яка безстрашно йшла у бій, але також людина, яка відчувала страх, холод, голод і біль. Людина, яка вмiла радіти, але також і плакати. Цим розповідь І. Дмитрика відрізняється від тих небагатьох спогадів, які досі появились про УПА. Спогади Дмитрика написані живо і з гумором. Читач прочитає їх з приємністю й почуттям гордості, що існувала українська військова сила, яка встояла стільки років у боротьбі з переважаючим чисельно ворогом. Це була модерна військова сила, вишколена в партизанських діях, яка в тому часі не мала собі рівної, зокрема, коли мати на увазі, що УПА не користувалася будь-якою чужосторонньою допомогою.

Появу книжки Івана Дмитрика треба вітати не тільки тому, що в ній описаний фрагмент боротьби нашого народу в другій половині сорокових років, але також тому, що нашим друзям та учасникам того знаменного часу вона може стати заохотою до писання своїх спогадів.

Видання цієї книжки здійснене з частинною допомогою Об'єднання к. Вояків УПА Америки й Канади.

Юрій Лопатинський-Калина

1

Липень 1944 року був гарячий і сухий. Селяни збирали свій важко запрацьований хліб. На сході вдень і вночі чути було глухий барабанний гул. Німецько-більшовицький фронт наближався до мурів стародавнього Перемишля.

Я перебував тоді у місті Бірчі. Його польське населення чекало приходу більшовицького війська, сподіваючись «визволення». Кілька днів перед тим я побував удома. Прощаючися з батьками і сестрою, я не думав, що бачу їх востаннє. Батьки плакали, особливо мати, яка дуже любила мене і невимовно раділа, як тільки я з'являвся вдома. Пригортаючи і цілуючи мене, вона слізно лебеділа:

— Сину мій, сину, чи ще доведеться мені тебе побачити?

Вона, немов, відчувала, що я вже не повернуся. Не вгадала лише, бідолашна, своєї гіркої долі. Її вивезли на Сибір і там закінчилося її життя. Хоч остання зустріч з батьками пригнобила мене, я таки не змінив свого рішення зголоситися в ряди Української Повстанської Армії.

Тим часом 28 липня прийшла вістка, що Перемишль зайняло радянське військо. В Бірчі постала метушня і паніка. Скориставши з принагідної фіри, я поїхав до Добромиля. Тут, як і в Бірчі, люди покvapно готувалися до втечі на Захід.

У Добромилі мені не вдалося нав'язати зв'язку з УПА. А тому що артилерійські набої вже розривалися за містом, я з знайомими подався до Коростенка.

Дорога була доценту забльоквана німецькими військовими транспортами. Вояки виснажені і невиспані та такі брудні, що ледве було видно очі з-під пилюки, волоклися, наче тіні по шляху. Вони нічим не нагадували тих, що в 1939 році маршували на Польщу, ані тих, що в 1941 році йшли на СРСР. У тій збиранині, що втікала тепер панічно на Захід, не було вже тих загартованих, енергійних, рухливих вояків, що тоді. Дух вoйовничости давно вже вивітрився із цієї, здавалося, непереможної армії.

1

Липень 1944 року був гарячий і сухий. Селяни збирали свій важко запрацьований хліб. На сході вдень і вночі чути було глухий барабанний гул. Німецько-більшовицький фронт наближався до мурів стародавнього Перемишля.

Я перебував тоді у місті Бірчі. Його польське населення чекало приходу більшовицького війська, сподіваючись «визволення». Кілька днів перед тим я побував удома. Прощаючися з батьками і сестрою, я не думав, що бачу їх востаннє. Батьки плакали, особливо мати, яка дуже любила мене і невимовно раділа, як тільки я з'являвся вдома. Пригортаючи і цілуючи мене, вона слізно лебеділа:

— Сину мій, сину, чи ще доведеться мені тебе побачити?

Вона, немов, відчувала, що я вже не повернуся. Не вгадала лише, бідолашна, своєї гіркої долі. Її вивезли на Сибір і там закінчилося її життя. Хоч остання зустріч з батьками пригнобила мене, я таки не змінив свого рішення зголоситися в ряди Української Повстанської Армії.

Тим часом 28 липня прийшла вістка, що Перемишль зайняло радянське військо. В Бірчі постала метушня і паніка. Скориставши з принагідної фіри, я поїхав до Добромиля. Тут, як і в Бірчі, люди покvapно готувалися до втечі на Захід.

У Добромилі мені не вдалося нав'язати зв'язку з УПА. А тому що артилерійські набої вже розривалися за містом, я з знайомими подався до Коростенка.

Дорога була доценту забльоквана німецькими військовими транспортами. Вояки виснажені і невиспані та такі брудні, що ледве було видно очі з-під пилюки, волоклися, наче тіні по шляху. Вони нічим не нагадували тих, що в 1939 році маршували на Польщу, ані тих, що в 1941 році йшли на СРСР. У тій збиранині, що втікала тепер панічно на Захід, не було вже тих загартованих, енергійних, рухливих вояків, що тоді. Дух вoйовничости давно вже вивітрився із цієї, здавалося, непереможної армії.

В Коростенку я зустрівся з хлопцями, які довший час мали зв'язок з УПА і тепер тільки чекали доброї нагоди, щоб шмигнути до лісу. Якраз тоді німці дали наказ вивозити харчі на Захід і з тією метою видали поліції вози й коні, щоб вантажити продукти.

30 липня, пів до четвертої ранку, наша валка, що нараховувала понад тридцять возів, переїхала через села Трійцю, Ямну Горішню й Долішню до Арламова. Тут, на розпорядження місцевого підпільного керівництва, ми вивантажили все добро, поховали його по криївках, а тоді повернулися до Ямни Горішньої, де вже було більше таких, як ми.

У селі рух не вгавав ні вдень, ні вночі. Постійно прибували менші й більші, краще й гірше озброєні групи, що покрутившись по селі, знову кудись відходили. Вони були одягнені в різні мундири — німецькі, мадярські, чеські, словацькі, італійські, червоноармійські. Було між ними також чимало у цивільному одягу. Це були частини УПА, для яких кінчалася боротьба з німцями, а починалася з більшовиками.

Безперервно гуділи літаки. Ночами освічували навколишній терен і скидали бомби. Вдень літаки, мов шуліки, спускалися низько над дорогами і сікли з кулеметів по автових колонах, возах з військом та цивільних втікачах, які з клунками на плечах «відривалися» від фронту, що наступав їм на п'яти. В такому хаосі треба було мати сильні нерви, щоб прийняти тверде рішення.

Тим часом до Ямни Горішньої прибувало з усіх сторін усе більше і більше охочих до УПА, і за два дні нас було понад сто.

Серед нас поширилася вістка, що «новобранців» зорганізують в одну сотню і вишлють вишколювати на Лемківщину. Пізніше почали казати, що до нас приєднають одну соту старих вояків УПА, які вже перейшли загальний вишкіл у Карпатах, а підстаршинський в Чорному лісі в околиці Станиславова.

Одного дня, коли я стояв на стійці, надійшов з села Арламова відділ таких чорноліських повстанців. Я спочатку налякався, подумавши, що це відділ мадярів, бо всі вони мали мадярські мундири.

В Коростенку я зустрівся з хлопцями, які довший час мали зв'язок з УПА і тепер тільки чекали доброї нагоди, щоб шмигнути до лісу. Якраз тоді німці дали наказ вивозити харчі на Захід і з тією метою видали поліції вози й коні, щоб вантажити продукти.

30 липня, пів до четвертої ранку, наша валка, що нараховувала понад тридцять возів, переїхала через села Трійцю, Ямну Горішню й Долішню до Арламова. Тут, на розпорядження місцевого підпільного керівництва, ми вивантажили все добро, поховали його по криївках, а тоді повернулися до Ямни Горішньої, де вже було більше таких, як ми.

У селі рух не вгавав ні вдень, ні вночі. Постійно прибували менші й більші, краще й гірше озброєні групи, що покрутившись по селі, знову кудись відходили. Вони були одягнені в різні мундири — німецькі, мадярські, чеські, словацькі, італійські, червоноармійські. Було між ними також чимало у цивільному одягу. Це були частини УПА, для яких кінчалася боротьба з німцями, а починалася з більшовиками.

Безперервно гуділи літаки. Ночами освічували навколишній терен і скидали бомби. Вдень літаки, мов шуліки, спускалися низько над дорогами і сікли з кулеметів по автових колонах, возах з військом та цивільних втікачах, які з клунками на плечах «відривалися» від фронту, що наступав їм на п'яти. В такому хаосі треба було мати сильні нерви, щоб прийняти тверде рішення.

Тим часом до Ямни Горішньої прибувало з усіх сторін усе більше і більше охочих до УПА, і за два дні нас було понад сто.

Серед нас поширилася вістка, що «новобранців» зорганізують в одну сотню і вишлють вишколювати на Лемківщину. Пізніше почали казати, що до нас приєднають одну соту старих вояків УПА, які вже перейшли загальний вишкіл у Карпатах, а підстаршинський в Чорному лісі в околиці Станиславова.

Одного дня, коли я стояв на стійці, надійшов з села Арламова відділ таких чорноліських повстанців. Я спочатку налякався, подумавши, що це відділ мадярів, бо всі вони мали мадярські мундири.